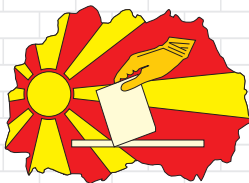

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

REPUBLIKA E MAQEDONISË SË VERIUT
KOMISIONI SHTETËROR I ZGJEDHJEVE

THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA
STATE ELECTION COMMISSION

ИЗБОРИ 2021

ПРИРАЧНИК ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ 2021

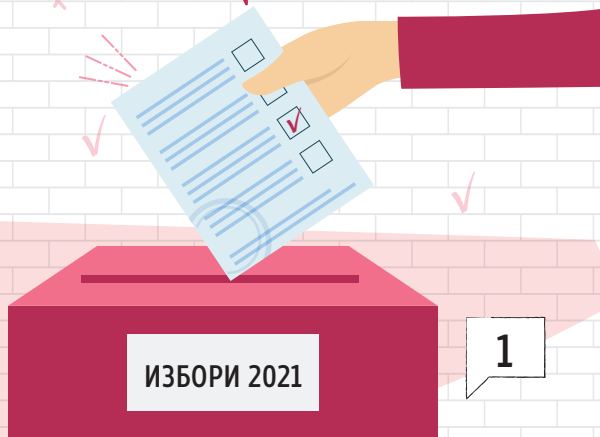
DORACAK PËR VËZHGININ E ZGJEDHJEVE 2021

ELECTION OBSERVATION HANDBOOK 2021

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ПРИРАЧНИК ЗА НАБЉУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ 2021

ИЗБОРИ 2021

1

СОДРЖИНА:

ВОВЕД	2
1. Изборен систем и избори за градоначалници и членови на советите на општините и градот Скопје	3
2. Принципи за набљудување на изборите	3
3. Акредитирани набљудувачи	4
4. Ден на избори	5

ВОВЕД

✓ Набљудувањето на изборите претставува важна задача во поддршка на демократскиот развој и меѓународните човекови права. Можноста која ја имаат граѓаните да ја искажат својата волја на изборите е еден од главните начини на кои се остварува тоа право.

✓ Набљудувањето на изборите се смета дека не претставува само техничка операција, бидејќи истото може директно да придонесе за унапредување на универзалните човекови права преку фактичко известување за идентификуваните проблеми, како и за давање препорака за нивно надминување.

Имајќи предвид дека преку набљудувањето се проценува исправноста на самиот изборен процес, набљудувањето може да спречи кршење на човековите права поврзани со изборниот процес преку самото присуство и видливост на набљудувачите.

✓ Набљудувањето на изборите во Република Северна Македонија е регулирано со Изборниот законик и Кодексот за набљудување на Локалните избори.

1. ИЗБОРЕН СИСТЕМ И ИЗБОРИ ЗА ГРАДОНАЧАЛНИЦИ И ЧЛЕНОВИ НА СОВЕТИТЕ НА ОПШТИНИТЕ И ГРАДОТ СКОПЈЕ

Градоначалниците на општините и на градот Скопје се избираат според мнозинскиот модел. За да биде избран градоначалник во првиот круг на гласање, на гласање треба да излегле најмалку една третина од запишаните избирачи во соодветната општина, односно градот Скопје, и мнозинството од излезените избирачи да гласале за еден од кандидатите.

4

- 1 Ако во **првиот круг** на гласање ниту еден од кандидатите не го добие потребното мнозинство гласови, во вториот круг се избира помеѓу двајцата кандидати кои добиле најмногу гласови.
- 2 Во **вториот круг** избран е оној кандидат за градоначалник кој добил повеќе гласови.
 - ✓ Изборот на членови на советите се врши на подрачјето на општината, односно градот Скопје, според пропорционалниот модел.
 - ✓ Местата во советите се распределуваат според Д'онтовиот метод.

СОГЛАСНО ИЗБОРНИОТ ЗАКОНИК, ОРГАНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ СЕ:

- Државната изборна комисија (ДИК);
- Општинските изборни комисији (80) (ОИК) и Изборната комисија на град Скопје;
- Избирачките одбори (3480) (ИО); и

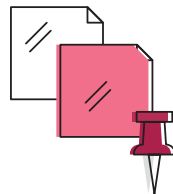
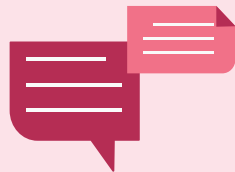
- Посебни избирачки одбори (ПИО) за организирање на гласање за лицата кои се во домашен карантин и лицата на кои им е одредена мерка самоизолација со решение од Државен санитарен и здравствен инспекторат. ПИО е составен од 3 здравствени работници и претставници на политички партии.

2. ПРИНЦИПИ ЗА НАБЉДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

**АКРЕДИТИРАНИТЕ НАБЉДУВАЧИ
треба да ги почитуваат следните принципи:**

- ✓ почитување на суверенитетот и меѓународните човекови права;
- ✓ почитување на законите во земјата и авторитетот на изборните органи;
- ✓ постојано и строго одржување на политичка непристрасност;
- ✓ непопречување на изборните процеси;
- ✓ соодветно идентификување;
- ✓ обезбедување на прецизност во набљудувањето и професионализам при давањето заклучоци;
- ✓ соработка со други набљудувачи на изборите;
- ✓ соодветно лично однесување;
- ✓ почитување на Кодексот за набљудување на изборите и изборните процедури.

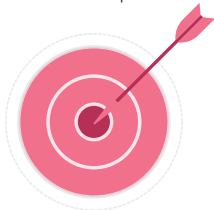
6

3. АКРЕДИТИРАНИ НАБЉУДУВАЧИ

КОЈ МОЖЕ ДА БИДЕ АКРЕДИТИРАН НАБЉУДУВАЧ?

- ✓ Домашни здруженија и странски организации, кои се регистрирани согласно закон најмалку една година пред денот на одржување на изборите, а во чии статuti е вклучено начелото на заштита на човековите права
- ✓ Меѓународни организации
- ✓ Преставници на странски земји

КАДЕ И КОГА СЕ ПОДНЕСУВА БАРАЊЕТО ЗА АКРЕДИТАЦИЈА?

Барањето за акредитација заедно со задолжителните дополнителни документи се поднесуваат до **Државната изборна комисија** од денот на објавување на изборите, а **најдоцна десет дена** пред денот на одржување на изборите.

КОГА ОДЛУЧУВА ДИК ЗА БАРАЊЕТО ЗА АКРЕДИТАЦИЈА?

ДИК во рок од седум дена по доставување на барањето ќе издаде акредитација/овластување за набљудување и ќе подготви беџ за идентификација.

Изборниот процес може да се набљудува откако ќе се издаде овластувањето и беџот за набљудување од страна на ДИК.

ДАЛИ АКРЕДИТАЦИЈАТА МОЖЕ ДА СЕ ОДЗЕМЕ?

ДИК има право да им го одземе овластувањето за набљудување на субјектите, ако започнат да изразуваат поддршка за некој кандидат, партија или коалиција.

КАКО СЕ ИДЕНТИФИКУВА АКРЕДИТИРАНИОТ НАБЉУДУВАЧ?

При посетата на седиштата на изборните органи и на избирачките места, набљудувачите покажуваат:

- копија од овластувањето за набљудување;
- беџот издаден од Државната изборна комисија; и
- документ за лична идентификација.

ШТО МОЖЕ ДА СЕ НАБЉУДУВА?

Работата на изборните органи е јавна и право да присуствуваат на работата на изборните органи имаат акредитираните набљудувачи.

Акредитираните набљудувачи без претходна најава може да ја набљудуваат работата на изборните тела.

Акредитираните набљудувачи можат од непосредна близина да го следат утврдувањето на идентитетот на избирачот кој пристапува на гласање и имаат право да присуствуваат при предавање на изборниот материјал и при утврдувањето на состојбата пред почетокот на гласањето, притоа почитувајќи ги задолжителните препораки.

Акредитираните набљудувачи, доколку имаат забелешки на работата на избирачкиот одбор, имаат право да ги евидентираат "истите" во дневникот на избирачкото место.

АКРЕДИТИРАНИОТ НАБЉУДУВАЧ ТРЕБА:

- Да ги **познава и почитува одредбите** на Изборниот законик и да се придржува кон одредбите со кои се уредува постапката за спроведување на избори ;
- Да е **непристрасен** во извршувањето на своите должности, при што **не смее да изрази пристрасност** кон изборните органи;
- Да **носи на видно место беџ** издаден од ДИК/ОИК, како и лична исправа;
- Да ги заснова своите **заклучоци врз основа на документиран и потврдени факти.**

10

АКРЕДИТИРАНИОТ НАБЉУДУВАЧ НЕ СМЕЕ:

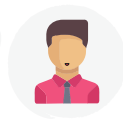
- Да **влијае на кој било начин** во постапката на денот на одржување на изборите, како и во постапката при броење на гласовите;
- Да **носи партиски симболи или ознаки**;
- Да **дава упатства** на гласачите, изборните органи, овластените претставници и овластените службени лица;
- Да **влијае на работата и одлуките** на изборните органи.

4. ДЕН НА ИЗБОРИ

КОИ ЛИЦА МОЖАТ ДА ПРИСУСТВУВААТ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО?

- Гласачите;
- Членовите/замениците на ИО;
- Членовите/замениците на ОИК;
- Членовите на ДИК и Стручната служба на ДИК; и
- Лицата кои имаат право да ја набљудуваат работата на ИО.

КОИ ЛИЦА МОЖЕ ДА ГИ НАБЉУДУВААТ ИЗБОРИТЕ?

- Акредитираните набљудувачи;
- Овластените претставници на подносителите на листи на кандидати;
- Домашни и странски акредитирани новинари.

ШТО Е ЗАДОЛЖИТЕЛНО ЗА СИТЕ ЛИЦА ПРИСУТНИ ВО ГЛАСАЧКОТО МЕСТО?

- Од моментот на влегување во гласачкото место, за време на гласањето и по завршувањето на истото, да носат лична заштита за лице без оглед на физичката дистанца!
- Да ја менуваат личната заштита за лице на секои 4 часа!
- Да одржуваат физичка дистанца од 1 до 1.5 метри во текот на целиот процес!
- Често да ги мијат или дезинфицираат рацете!

4.1. ГЛАСАЊЕ

Гласањето започнува во **07:00 часот** и трае непрекинато до **19:00 часот** и се одвива во сите гласачки места низ целата држава.

4.2. ПРАВО НА ГЛАС

Право на глас се стекнува со наполнети **18 години** и го има секое лице кое:

- Е запишано во изводот од Избирачкиот список; и
- Поседува важечки документ за лична идентификација - лична карта или патна исправа.

12

КОЕ ЛИЦЕ НЕ МОЖЕ ДА ГЛАСА?

Не може да гласа лице кое:

- ✓ Не се наоѓа на изводот од Избирачкиот список;
- ✓ Не поседува соодветен документ за идентификација;
- ✓ Доколку при проверка на личен документ и со помош на техничката опрема се утврди дека гласачот претходно има гласано;
- ✓ Одбие да се идентификува со отпечаток од прст или одбие да се потпише на изводот од Избирачкиот список.

**ОДБИВА ДА ЗЕМЕ НЕКОЕ ОД
ГЛАСАЧКИТЕ ЛИВЧИЊА !!!**

4.3. ИЗБИРАЧКИ СПИСОК

Избирачкиот список е јавна исправа, и се води за територија на целата држава.

4.4. ПОСТАПКА ЗА ГЛАСАЊЕ

Процесот на гласање може да го поделиме во повеќе фази кои се одвиваат **ИСКЛУЧИВО ПО СЛЕДНИОТ РЕДОСЛЕД:**

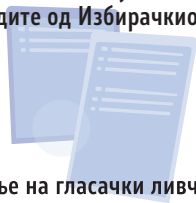
1. Проверка на документите за лична идентификација;

2. Биометриска идентификација на гласачот;

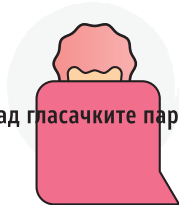

3. Проверка и потпишување во изводите од Избирачкиот список;

4. Издавање на гласачки ливчиња; и

5. Гласање зад гласачките паравани.

КАКО СЕ ОДВИВА ПОСТАПКАТА?

1. Гласачите пристапуваат да **гласаат еден по еден**.
2. Кога ќе пристапи гласачот да гласа, ИО ќе го провери неговиот **личен идентитет**.
3. Личниот идентитет гласачот го докажува со важечка лична карта или важечки пасош, односно лична карта или пасош чија важност истекла од датумот на распишување до датумот на одржување на изборите и со отпечаток од прсти. За важечки се смета и пасошот чија важност истекла по 31 јули 2020 година.

ГЛАСАЈ!
ИЗБОРИ 2021

14

4. Гласачот нема да може да гласа доколку нема соодветен документ или доколку отпечатокот од прсти не се совпаѓа со отпечатокот од прсти во електронскиот избирачки список, иако го има во Избирачкиот список.
5. Избирачкиот одбор врши **проверка дали гласачот нема претходно гласано**.

6. Потврдувањето на идентитетот и проверката дали гласачот нема претходно гласано се врши на начин што ќе му биде земен отпечаток од показалецот од десната рака, преку уредот за биометриска идентификација на гласачите.

Доколку нема десен показалец, се зема отпечаток од показалецот од левата рака.

Доколку недостасуваат овие два прста, се зема отпечаток од наредниот прст.

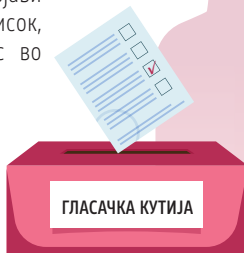
7. На екранот на мониторот ќе се појави сликата и редниот број во Избирачкиот список, по што гласачот го става својот потпис во Избирачкиот список.

8. Гласачот ќе **добие гласачки ливчиња**.

9. Гласачот гласа **самостојно зад гласачкиот параван**.

10. Откако ќе гласа, секое ливче превиткано го спушта во **соодветната гласачка кутија**.

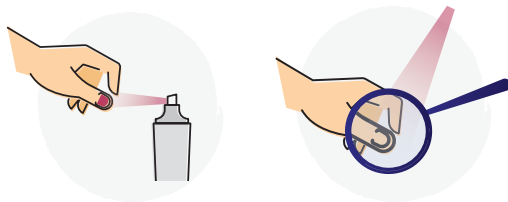
11. Гласачот го **напушта гласачкото место**.

(По исклучок, доколку техничката опрема не може да најде совпаѓање на отпечатоците, а ИО може да го утврди личниот идентитет на гласачот преку важечка лична карта или важечки пасош и утврди дека нема претходно гласано преку потписите во избирачкиот список, во тој случај гласачот ќе биде внесен во техничката опрема со пребарување преку единствениот матичен број (ЕМБГ) и ќе му се земе отпечаток од прст со цел заштита на избирачкото право.)

16

ШТО ВО СУЧАЈ КОГА ТЕХНИЧКАТА ОПРЕМА Е ТЕХНИЧКИ Е НЕУПОТРЕБЛИВА И НЕ МОЖЕ ДА СЕ ЗАМЕНИ?

Во случајкога техничката опрема технички е неупотреблива и не може да се замени, тогаш проверката на гласачите се врши со помош на **УВ ламба**. Во ваков случај, на гласачот му се зема **отпечаток од прст** во посебната графа во отпечатениот **извод од Избирачкиот список**.

За примена на ваквиот начин на проверка на гласачите одлучува ДИК, по претходно писмено барање на ОИК, а врз основа на потврда од техничко стручно лице ангажирано од ДИК дека техничката опрема е технички неупотреблива и не може да се замени.

УТВРДУВАЊЕ НА ИДЕНТИТЕТОТ НА ГЛАСАЧОТ И ДАЛИ ИЗБИРАЧОТ ПРЕТХОДНО ИМА ГЛАСАНО СЕ ВРШИ БЕЗ ТЕХНИЧКА ОПРЕМА ВО СЛЕДНИВЕ СЛУЧАИ:

- ✓ за гласање на избирачи кои гласаат дома;
- ✓ за гласање на граѓаните кои за време на изборите се наоѓаат во установи за вонсемејна грижа;
- ✓ за гласање на граѓаните кои за време на изборите се на издржување казна затвор или се во притвор, односно куќен притвор;
- ✓ за гласање на избирачи кои се во домашен карантин или се во самоизолација;

4.5. ШТО Е ЗАБРАНЕТО НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО?

ЗАБРАНЕТО Е СЕМЕЈНО ИЛИ ГРУПНО ГЛАСАЊЕ ИЛИ ГЛАСАЊЕ ВО ИМЕ НА ДРУГ!

- **Забрането е фотографирање** на гласачкото ливче со мобилен телефон или апарат за фотографирање!
- Избирачкиот одбор **може да го отстрани** од гласачкото место секој кој **не се придржува кон оваа забрана.**

Никој не смее да дојде на гласачкото место **вооружен**, освен полицијата, и тоа само во случаите кога е повикана од Избирачкиот одбор и кога ќе забележи сериозно нарушување на редот и мирот.

Овој производ е изработен во рамки на проектот „Поддршка на изборни реформи“ на Швајцарската амбасада/Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ), имплементиран од ИФЕС и НМСМ. Искажаните ставови, мислења и содржини во овој производ не ги отсликуваат оние на донаторот, проектот или имплементаторите.

